

HÁVOVÁ, Markéta. *Rodinné rituály s tematikou školy*. PedF UK, katedra psychologie, 2014. -103 s. + přílohy.
Posudek oponenta.

M. Hávoová napsala práci na velmi zajímavé, ba originální téma. Teoretická část se věnuje jednak pojmu rituálů, jednak vztahu rodiny a školy. Mohla být podle mě stručnější a napsaná výběrově, tj. až poté, coby si autorka pro sebe probrala vlastní výzkumná zjištění.

Ta jsou obsažena v empirické části, sestávající z rozhovorů ve 3 sociokulturně podobných rodinách, jednak s mladými dospělými, dále s jejich rodiči a též s prarodiči (prarodičem). Centrum dat leží spíše ve výpovědích o období výchovy a školy těchto mladých dospělých, i když na svoje zažívané rituály vzpomínají i rodiče a prarodiče. Ale orientace v těchto dalších datech je čtenářsky poměrně náročná a M. Hávoová ani neprovádí žádné systematické srovnání o nějakém tradování rituálů.

Další centraci vidím v tom, že se zde objevují zejména každodenní rituály nebo i ty segmentující rok, ale v zásadě nijak moc žádné tzv. přechodové v běžném slova smyslu (stát se školák, vybrat si povoláníatd.).

Téma mě nesmírně zaujalo, protože jsem si brzy začal klást otázku, v čem jevy jako rozloučení před odchodem do školy, příprava svačiny a další představují tak výjimečný druh dat, aby se mu věnovala výzkumná pozornost. Obecně se ví, že extra signifikantní jsou data, která lze nazvat projevy nevědomí: sny, chybné úkony, zapomenutí, vtipy, hry, v určitém ohledu též umělecká produkce, koníčky (např. sbírky), volba povolání a patrně některá další...

Po pravdě řečeno, proč jsou tyto malé každodenní rituály tak významné, přesně dosud nevím, ani po přečtení teoretiků rituálů a předložené práce. Na druhé straně jsem byl velmi překvapen tím, s jakou snadností si na ně zúčastnění dokázali vzpomenout a jakou libost mi poskytovala četba: jednak se mi evokovaly některé momenty z vlastního dětství, jednak jsem pociťoval nesmírné uspokojení nejen z těchto tak spořádaných rodin, ale i z toho, s jakou harmonií a smířlivostí jsou schopny společně se dívat zpět. Je bezpochyby velkou zásluhou, že to autorka dokázala zprostředkovat jednak v kontaktu se svými informátory, jednak v textu.

Vycházejte z tohoto pocitu si dovoluji několik úvah. Zdá se mi, že na data o rituálech by se mohlo pohlédnout právě i z hlediska, že jde o *vzpomínky*. Tento moment jasně zaznívá na s. 64, kde podle rodičů nebylo na rozloučení před školou jen plácnutí rukou, ale i pusa, zatímco děti (kluci?) pusu popírají nebo nezmiňují. Jiný rozdíl v témže směru je, když děti v rodině s dost nutkavým tatínkem, bazírujícím na jedničkách, se pro jeho dozor nyní snaží najít pozitivum.

Jaká však by mohla být významnost či zajímavost těchto rituálů ještě před vzpomínáním na ně? Určitý moment by mohl spočívat v tom, že nejsou většinou mluvením ve smyslu probírání školy a deklamováním morálky, ale akcemi, které se navíc opakují a které jaksí pravdivěji vyjadřují rodičovskou péči, její stálost? Bezesporu v nich zaznívají *hranice rodiny*, odchodu z ní do světa (školy) a věčného (každodenního) návratu: v tomto smyslu jsou přechodové. Rodiče děti do světa provázejí (existují v připravených svačinách s nimi) a zase přijímají zpět, oni, kteří zase chodí do práce. Rodina je tak neustále obnovovaná. Hodně rituálů se zde týká času, *pamatování* v aktuálnosti, připomínání, aby se na něco nezapomnělo, přišlo včas, neujel autobus atd. A skoro bych řekl, že jsou to téměř rituály, aby se na ně i *vzpomínalo* a rodina nebyla ve své existenci zapomenuta, jako by se budovala jak budoucnost (být vzdělaný, nemuset dělat v Motorpalu), tak budoucí vzpomínky. Je obdivuhodné, že zde tato vzpomínka na rituály opravdu zůstala tak živá, je možná někdy trochu zkreslená, ale není zde asi žádná velká amnézie ani velká neshoda. Zajímavé také je, že některé příběhy (které zde autorka uvádí jako menší zdroj dat mimo rituály) představují vlastně události, kdy byl rituál narušen (maminka nepřijela včas).

Jde bezesporu o citlivě napsanou práci, byť nevypadá vždy teoreticky dotažena, což bych ale viděl hlavně v obtížnosti a pionýrskosti tématu.

V Praze 10. 5. 2014

doc. Miloš Kučera, CSc.